

Az azonos nemű párokat megillető családjogi jogosítványok Magyarországon

Különös tekintettel a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének és megszüntetésének szabályaira

Az Európai Unió tagállamait tekintve a házasság mind a mai napig őrzi vezető szerepét és tradicionális jellege ellenére a jelenkori elvárásokhoz is igazodni törekszik, ugyanakkor a házasság alternatívájaként jelentkező párkapcsolati formáknak is egyre nagyobb szerepük van. Ez okot szolgáltat a jogalkotók számára, hogy e kapcsolati formáknak is megfelelő joghatásokat biztosítsanak. Jelen tanulmány az azonos nemű párokat megillető családjogi jogosítványokat vizsgálja főként hazánk vonatkozásában, különös tekintettel a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének és közjegyző általi megszüntetésének szabályaira.

Hazánk tekintetében a meglévő szabályozás módosításával csökkenhetne a jelenleg diszkriminatívnak mondható helyzet, ha például a bejegyzett élettársak a házastársakhoz hasonló jogokkal rendelkeznének a névviselés terén is. Továbbá jogszabály módosítással indokolt lenne a második szülő általi örökbefogadás lehetőségének elismerése a bejegyzett élettársak számára. Főként, a gyermekek mindenek felett álló jogainak védelme és a szülői jogállás mind két szülő általi elismerése érdekében.

Tárgyszavak:

azonos nemű párok, családjogi jogosítványok, bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetése, nyilvántartással igazolt élettársi kapcsolat

In the Member States of the European Union, marriage still continues to retain its leading role and, despite its traditional character, it strives to adapt to contemporary expectations, while alternative forms of partnership that emerge as alternatives to marriage are also playing an increasingly important role. This provides lawmakers with reasons to ensure that these forms of relationship also receive appropriate legal effects. The present study examines the family

law rights granted to same-sex couples, primarily in relation to our country, with particular focus on the rules for establishing and terminating registered partnerships through a notary public.

In Hungary, the current discriminatory situation could be reduced by amending the existing legislation, for example by providing registered partners with the same rights as those of married couples in the area of naming. Furthermore, a legislative amendment would be justified to recognise the possibility of adoption by a second parent for registered partners. In particular, to protect the paramount rights of children and to recognise the parental status of both parents.

Keywords:

same-sex couples, family law rights, termination of registered partnership by notary, registered partnership confirmed by registry.

1. Bevezető gondolatok

A család kifejezést számos nemzetközi egyezmény, külföldi és hazai jogszabály használja anélkül, hogy meghatározná a család konkrét és egyetemes fogalmát.

Az egyes tudományágak sem értenek feltétlenül egyet a család fogalmában vagy éppen teljesen máshová helyezik a hangsúlyt. A családi életformákat és magát a család fogalmát az eltérő jogi felfogás, a kulturális megközelítés és a hagyományok, a társadalmi berendezkedés és a történelmi idő is átszínezi, mindez pedig jelentős hatással van a családokról alkotott közfelfogásra, így a családfogalom értelmezési köre folyamatosan fejlődik és változik.¹

A XX. század közepére megszilárdult – házasságon alapuló – nukleáris családon kívül mára számos új családmodell, vagy más néven családforma alakult ki. A XX. század végére a kétkeresős családmodell elterjedésével, valamint a női egyenjogúsági mozgalmak kibontakozásával a családon kívüli és a családon belüli munkamegosztás is egyre inkább egyenlőségelvű lett számos társadalomban, inspirálva a kétkeresős-kétgondozós családmodell kialakulását.² A családformák pluralizálódása³ alapvetően a családszerkezetet, a családi életformákat alakító magatartásminták megváltozásával hozható összefüggésbe.

1 *Bátki Anna és M. Ribiczey Nóra, Családhatározó. A sokszínűség pszichológiája. Open Books, 2021, ISBN 978-963-572-168-9, 14. o.*

2 *Lásd: Bátki és M. Ribiczey, 1. lj. alatt hivatkozott mű, 21-22. o.*

3 *Azaz a múltban nem létező családformák kialakulása és azok elterjedése.*

Hazánkban a család jogi fogalma elsőként a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvényben (a továbbiakban: Csvt.) jelent meg. A Csvt. 7. §-a szerint „a család a természetes személyek érzelmi és gazdasági közösségét megvalósító olyan kapcsolatrendszer, amelynek alapja egy férfi és egy nő házassága vagy egyenes ági rokoni kapcsolat vagy a családba fogadó gyámság. Egyenes ági rokoni kapcsolat leszármazással vagy örökbefogadással jön létre.” Az Alkotmánybíróság azonban ezen törvényi fogalmat – az alapvető jogok biztosának kezdeményezésére – a 43/2012. (XII. 20.) AB határozatával megsemmisítette, arra hivatkozással, hogy a Csvt. a család fogalmát túl szűkre szabta.

Az azonos nemű párok is igényt tarthatnak a tartós együttélésükben rejlő értékek állami elismerésére, hiszen ezen joguk az emberi méltóság védelméhez fűződő önrendelkezési, és a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogukon alapul. Hazánkban a bejegyzett élettársi kapcsolat a törvény⁴ által elismert együttélési forma, az erre létrehozott jogintézmény tartalma az alapjogok gyakorlásához mérten tekinthető alkotmányosnak. A bejegyzett élettársi kapcsolatot viszont nem a családalapítás lehetőségére tekintettel védi a törvényalkotó.⁵

A család fogalma tehát folyamatosan formálódik és igen jelentős politikai, erkölcsi és jogi viták kereszttüzeiben áll. A szakirodalom álláspontja egységesnek tekinthető abban, hogy mindenkinek joga van szabad akaratából, érzelmi alapon történő együttélésre egy másik emberrel. A viták főként abban rejlenek, hogy ezek a különböző együttélési formák milyen jogi elismerésben részesüljenek, illetve hogy az élettársak (akár külön nemű, akár azonos nemű párok) jogviszonya családi kapcsolatnak minősül-e. Az elmúlt évtizedek társadalmi változásai következtében a házasság és a család intézménye egyre kevésbé feltételezi egymást, így mára a család fogalma nem szükségszerűen alapul a házasság fogalmán.⁶

Jelen tanulmányban a téma kontextusba helyezése szempontjából elsődlegesen a jogilag szabályozott párkapcsolati formák kerülnek áttekintésre hazánk tekintetében. Ezt követően ismertetem az azonos nemű párokat megillető családjogi jogosítványokat. Kiemelten foglalkozom a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése és közjegyző általi megszüntetése eljárásjogi szabályainak bemutatásával.

Végül egy rövid kitekintés következik arra vonatkozóan, hogy az azonos nemű párok számára az Európai Unió tagállamaiban ma milyen családjogi jogosítványok biztosítottak.

4 A bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény.

5 *A házasság és család védelme*. In: http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/alaptoerven_birok/at_alapvetes/lecke4_lap1.html (letöltve 2025.01.22. napján)

6 *Láposy Attila – Szabó Tasi Katalin – Szabély Katalin*, A család (fogalom) és más alapjogok - alkotmányjogi megközelítésből. Családi Jog. 2023/1. 3. o.

2. A jogilag szabályozott párkapcsolati formák Magyarországon

A *házasság* tradicionális jellege a magyar családjog egyik sarokköve. Maga a házasság jogintézménye mind a mai napig őrzi primátusát, és a jogilag szabályozott párkapcsolati formák közül ez a legelterjedtebb forma.

A magyar családjog szempontjából korszakváltást jelentett a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) megjelenése. A családfogalom kialakulása egy hosszabb szakmai folyamat eredménye a Ptk. Negyedik, Családjogi Könyvének (CSJK) elfogadásáig. A Ptk. elsősorban a házasság létrejöttéhez szükséges jogszabályi rendelkezéseket határozza meg,⁷ amelyek közül kiemelt jelentősége van a házasulandók egybehangzó akaratnyilatkozatának, amely személyesen és kölcsönösen hangzik el a házasságkötés során. A házasság létrejöttéhez szükséges további kötelező elem az anyakönyvvezető jelenléte, valamint az alanyi oldal tekintetében a házasulandók eltérő neme és az is, hogy feltételhez vagy időhatározáshoz nem köthető az akaratnyilatkozat megtétele, annak befolyásmentesnek kell lennie. Ezen jogszabályi követelmények egyidejű megvalósulása eredményezi a házasság létrejöttét, tartalommal töltve ki a jogintézmény lényegét.⁸

A legtöbb európai alkotmányhoz hasonlóan, amelyek általában alapértékként védik a házasságot és a családot, az 1949-es Alkotmányban⁹ is megtalálható volt e két fogalom. Az Alaptörvény azonban ennél hangsúlyosabb szerepet kívánt szánni e két tradicionális társadalmi formának. Az Alaptörvény már a 2012-es hatálybalépésekor kiemelt védelmet biztosított a házasságnak az L) cikkben, amely mint érték megjelent a Nemzeti hitvallásban.

Az Alaptörvény negyedik módosítása a családot és a házasságot védendő értékévé nyilvánító L) cikket azzal egészítette ki, hogy kimondta, a „családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony”. Látható, hogy az Alaptörvény csak a házassági együttélési formát részesíti alkotmányos védelemben. Az Országgyűlés ezzel a módosítással figyelmen kívül hagyta az Alkotmánybíróság több határozatában megjelent érvelését, mely szerint az állam családvédelmi kötelezettsége a szociológiai értelemben vett családi életre is kiterjed, valamint, hogy a társadalmi változások eredményeként a gyermekek közel fele házasságon kívül, többnyire élettársi kapcsolatból származik.¹⁰

Az Országgyűlés 2020 decemberében elfogadta az Alaptörvény kilencedik módosítását. Ezzel a módosítással a legmagasabb szintű jogi normába foglaltan

7 A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 4:5. §-a.

8 *Kriston Edit*, A párkapcsolati formák jogi szabályozásának aktualitásai - különös tekintettel a személyi viszonyokat érintő kérdésekre. *Családi Jog*. 2023/1. 13. o.

9 Az 1949. évi XX. törvény, a Magyar Köztársaság Alkotmánya.

10 *Kapitány Balázs – Spéder Zsolt*, Gyermekvállalás. *Demográfiai portré*. 2012. 31. o.

rögzítette, hogy a házasság intézménye egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösség, valamint a család a nemzet fennmaradásának alapja. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony, továbbá rögzítette, hogy az anya nő, az apa pedig férfi.

Az Alaptörvény rendelkezéseiből arra lehet következtetni, hogy a házasságot és a családot – a két intézmény szoros kapcsolata miatt – egymásra tekintettel védi a jogalkotó és a házasságot tekinti a család elsődleges alapjának.

A párkapcsolati formákat tekintve, a második jogilag szabályozott forma a *bejegyzett élettársi kapcsolat*, amely az Alkotmánybíróság jogfejlesztő gyakorlatának köszönhetően a 2009. évi XXIX. törvénnyel (a továbbiakban: Békvtv.) került bevezetésre. Említésre érdemes, hogy a jogszabály 1. §-hoz a jogalkotó bő indoklást fűzött, amelyben kitért a nyugat-európai trendekre és a magyar demográfiai viszonyokra is. Hasonló egy hatásvizsgálathoz a jelentős társadalmi vitát¹¹ kiváltó jogintézmény bevezetése előtt. Az Alkotmánybíróság a 43/2012. (XII. 20.) AB határozatában rögzítette, hogy az azonos nemű személyek számára, a jogalkotónak az 1949-es Alkotmány korlátai között biztosítania kell egymás irányában a házastársakéhoz hasonló olyan jogállást, amely az egyenlő méltóságú személyként történő kezelésüket biztosítja. Jelenleg is a Békvtv. szabályozza ezt a családjogi jogintézményt, bár a Ptk. kodifikációja során született Szakértői Javaslat e szabályanyagot is a családjogi könyvben kívánta elhelyezni, végül azonban maradt a korábbi megoldás.

A harmadik jogilag szabályozott párkapcsolati forma a *de facto élettársi kapcsolat*. E kapcsolat jogi megítélése, főként a szabályanyag gyakorlatban való értelmezési nehézségei miatt az egyik legvitatottabb kérdéskör a családjogban.¹² A Ptk. 6:514. § alapján élettársi kapcsolat áll fenn két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri kapcsolatban. A bírói gyakorlatban már az 1960-as években megjelent a *de facto* élettársak egymással szembeni vagyoni igényeinek rendezése.¹³ Jogszabályi szinten azonban elsőként az 1977. évi IV. törvény¹⁴ rendezte az élettársak közötti vagyoni viszonyok szabályozását, de a jogalkotó nem tekintette családjogi viszonyoknak, ha valaki ezt a házasságon

11 *Hámori Antal*, Vélemény az azonos neműek „házasságáról”, a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozásáról az alaptörvény negyedik módosítása kapcsán: 1. rész. *Deliberationes*. 2016/ 1-2. 55–88. o.

12 *Hegedűs Andrea*, Az élettárs fogalma és a kifejezés tartalmi vonatkozásai. *Családi Jog*. 2006/4. 10. o.

13 *Hegedűs Andrea*, Az élettársi kapcsolat a polgári jogi kodifikáció tükrében. *Szeged, Pólay Elemér Alapítvány*, 2010. 20. o.

14 A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény.

kívüli együttélési formát választotta. Továbbá az 1977-es törvény csak egy férfi és egy nő közötti viszonyként definiálta a de facto élettársi kapcsolatot.

A változás 1996-ban következett be, hosszú folyamat eredményeként, illetve az Alkotmánybíróság 14/1995. (III. 13.) AB határozata nyomán. Az 1996. évi XLII. törvény már lehetővé tette, hogy a de facto élettárs fogalma magában foglalja az azonos nemű párokat is. Mindeközben azonban megkezdődött a Ptk. kodifikációja, amelynek során a Szakértői Javaslat kiemelt figyelmet szentelt az élettársi kapcsolatok részletesebb szabályozásának. A Polgári Törvénykönyv koncepciója a de facto élettársi kapcsolatokat teljes jogú és létező családjogi intézményként kívánta elismerni, hivatkozva arra, hogy az élettársak társadalmi megítélése jelentős változáson ment keresztül.¹⁵ Az utolsó pillanatban benyújtott módosító indítvány elfogadásával a Ptk.-ban egy elég sajátos jogi megoldás született. Az élettársakra vonatkozó normák jelentős része a kötelmi jog szabályai között maradt. Családjogi joghatásokat kapcsolt azonban azokhoz a de facto élettársi jogviszonyokhoz, amelyekben a felek legalább egy éve együtt élnek és van közös gyermekük. E kettősség azonban azt eredményezte, hogy a joggyakorlatban is kétségesse vált a de facto élettársi kapcsolat családjogi jellege.

A Kúria azonban az egyik precedensértékű döntésében¹⁶ amellet foglalt állást, hogy a de facto élettársi kapcsolatok családjogi jogviszonyt eredményeznek. A Kúria ítéletében kimondta, hogy a Ptk. az élettársi kapcsolatot mint kötelmi jogviszonyt a Kötelmi Jog szabályait tartalmazó Hatodik Könyvben rendezi, ugyanakkor vannak családjogi hatásai is: a családjog szabályait összefoglaló Negyedik Könyvben rendezett élettársi tartás és az adott ügy tárgya, az élettársak lakáshasználata. Ebből pedig az következik, hogy az élettársi kapcsolatnak a CSJK-ben szabályozott hatásaira is kiterjednek a családjog önálló alapelvei, így a 4:4. §-ban foglalt alapvető rendezőelv: a családi jogviszonyokat méltányosan és az érdekei érvényesítésében gyengébb fél védelmét figyelembe véve kell rendezni.

A de facto élettársak esetén 2010. január 1-jén került bevezetésre a Magyar Országos Közjegyzői Kamara által vezetett Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása (ÉNYNY), amely esetében az élettársak az élettársi kapcsolat fennállása bizonyításának megkönnyítése céljából nemperes eljárás keretében kérhetik a közjegyzőtől, hogy vegye fel a kapcsolatuk létesítéséről vagy megszüntetéséről szóló nyilatkozatukat a közhiteles nyilvántartásba. Azonban az élettársi kapcsolat ebben az esetben sem a nyilvántartásba vétellel jön létre, hanem ahhoz továbbra is a Ptk. szerinti fogalmi elemek tényszerű megvalósulása szükséges. Viszont a kapcsolat fennállásának igazolására - hasonlóan a házassághoz - a nyilvántartás alkalmas. Fontos eltérés, hogy amíg a házasságkötés családjogi státuszt keletkeztet a házastársak között, addig a de facto élettársak nyilvántartásba vétele kizárólag a kap-

15 Lásd *Kriston*, 8. lj. alatt hivatkozott mű, 14. o.

16 Kúriai Döntések Bírósági Határozatok, BH 2021.11.

csolat fennállását bizonyítja, ugyanakkor a nyilvántartásba történő rögzítésre nem kötelezhetőek a felek.¹⁷

A fő különbség a nyilvántartással igazolt élettársi kapcsolat fennállásáról szóló nyilatkozat és a bejegyzett élettársi nyilatkozat között az, hogy az ÉNYNY a bejegyzés napjától tanúsítja közhitelesen az élettársi kapcsolat fennállását, ellenben a közjegyzői okiratban a felek nyilatkozhatnak arról is, hogy egy korábbi időpont óta áll fenn közöttük az élettársi kapcsolat.

Az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartásába bejegyzett élettársi kapcsolatnak¹⁸ nincs a házassághoz hasonló jogkövetkezménye, s ilyen élettársi kapcsolatban mind azonos, mind különmemű párok élhetnek.

3. Az azonos nemű párokat megillető családjogi jogosítványok hazánkban, különös tekintettel a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésére és megszüntetésére

Fentiekben kifejtésre került, hogy hazánkban az azonos nemű párok de facto élettársi kapcsolatban, nyilvántartással igazolt élettársi kapcsolatban vagy a házasság alternatívájaként bejegyzett élettársi kapcsolatban élhetnek egymással. Itt szükséges megjegyezni, hogy a hatályos magyar szabályozás szerint a nyilvántartással igazolt élettársi kapcsolat nem tekinthető a párkapcsolati együttélési formák önálló válfajának. Azonban az élettársak számára is fontos lehet – például öröklés vagy vagyonmegosztás esetén –, hogy kapcsolatuk ténye és fennállásának pontos kezdő időpontja hivatalos formában is rögzítve legyen, tekintettel arra, hogy az élettárs nem törvényes örökös, így az egyik fél váratlan halála esetén – végrendelet hiányában – a túlélő élettárs nem örököl. A túlélő élettárs még tartós élettársi kapcsolat esetén is kénytelen a törvényes örökösökkel szemben bizonyítani az élettársi kapcsolat fennállását és az ezzel kapcsolatos vagyoni igényei megalapozottságát, például közösen szerzett ingatlanra vonatkozó tulajdonrész vagy bankszámla-követelés esetén is.

3.1. Bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése

A Békvt. 2009 júliusában hatályba lépett rendelkezései értelmében a nagykorú és – kizárólag – azonos nemű partnerek az anyakönyvvezető előtt bejegyzett élettársi kapcsolatot létesíthetnek, amely bejegyzés számos, főként vagyoni jogi

17 Lásd *Kriston*, 8. lj. alatt hivatkozott mű, 14-15. o.

18 Az ÉNYNY az élettársi kapcsolat fennállásáról szóló nyilatkozatot a bejegyzésének időpontjától számított 100 évig tartalmazza.

joghatást von maga után. Habár a törvény nem határozza meg a bejegyzett élettársi kapcsolat egyértelmű fogalmát, ugyanakkor egyes vonatkozó jogszabályok módosításával rendezi a kapcsolat jogkövetkezményeit.¹⁹

A bejegyzett élettársi kapcsolatot megelőzően a leendő bejegyzett élettársaknak az anyakönyvvezető előtt nyilatkozniuk kell arról, hogy bejegyzett élettársi kapcsolatuknak legjobb tudomásuk szerint nincs törvényes akadálya, valamint igazolniuk kell, hogy bejegyzett élettársi kapcsolatuk törvényes feltételei fennállnak. A felek valamelyikének közeli halállal fenyegető egészségi állapota esetében a felek nyilatkozata a bejegyzett élettársi kapcsolat törvényes feltételeinek igazolását pótolja, és a bejegyzett élettársi kapcsolat a bejelentés után nyomban létesíthető. A bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése nyilvánosan, két tanú jelenlétében történik.

A bejegyzett élettársi kapcsolat a felek akaratnyilvánításával jön létre, ez az akaratnyilvánítás az, amely jogilag elismert és nyilvántartott státuszt keletkeztet, amely státusz csak halállal vagy a kapcsolat bíróság, illetve közjegyző általi megszüntetésével érhet véget. Ezzel szemben az élettársi viszony nem az élettársak akaratnyilvánításával keletkezik, hanem akkor jön létre, ha a Ptk.-ban megjelölt fogalmi elemek együttesen fennállnak, s ezeknek a feltételeknek a megszűnésével maga a kapcsolat is véget ér. Noha határozott vagyoni jogkövetkezmények kapcsolódnak az élettársi viszonyhoz, ez nem státuszt keletkeztet, hanem inkább szerződéses jellegű kapcsolatot.²⁰

A Békvt. hatálybalépését követően a bejegyzett élettársi kapcsolatok száma évente 67 és 87 között mozgott egészen 2017-ig. Számuk a 2018-as évben ugrásszerűen megemelkedett, ugyanis 130 ilyen párkapcsolatot regisztráltak az anyakönyvvezetők. A következő két évben némiképp csökkent, majd 2021-ben ismét emelkedett 140-re és azóta is emelkedő tendenciát mutat. A legmagasabb számú 2023-ban volt a törvényi szabályozás bevezetése óta, pontosan 177 ilyen bejegyzés született az anyakönyvekben.²¹

3.2. A bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásai

A bejegyzett élettársi kapcsolat anyagi jogi (család-jogi, öröklési jogi, adójogi, társadalombiztosítási jogi és egyéb) joghatásait a Békvt. 3. § bekezdése határozza meg. A szabályozásból kiderül, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat az anyagi

19 Szeibert Orsolya, Az élettársi kapcsolat fogalma - itthon és Európában különös tekintettel a de facto élettársi viszonyokra. Magyar Jog. 2011/5. 299. o.

20 Lásd Szeibert, 19. lj. alatt hivatkozott mű, 299. o.

21 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal. Bejegyzett élettársi kapcsolatok. 2009-2023 https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0018.html (letöltve 2025.01.23. napján)

jogi joghatását tekintve a Béktv.-ben meghatározott kivételektől eltekintve azonos a házasságéval.

A bejegyzett élettársi kapcsolat személyi joghatásai főként a hűségre, az együttműködésre, egymás támogatásának a kötelezettségére, a bejegyzett élettársak döntési jogkörére, továbbá a lakóhely megválasztására vonatkoznak.

A bejegyzett élettársi kapcsolat vagyoni joghatásai értelmezhetőek szűkebb és tágabb értelemben is. Tágabb értelemben ide tartozik a bejegyzett élettársi vagyonszövetség kivételével, a bejegyzett élettársi tartás és a bejegyzett élettársi lakáshasználat rendezésének kérdésköre is.²²

A Béktv. 3. §-a szerint, ha e törvény eltérően nem rendelkezik, vagy e törvény a rendelkezés alkalmazását nem zárja ki, megfelelően alkalmazni kell

- a) a házasságra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársi kapcsolatra,*
- b) a házastársra vagy házastársakra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársra vagy bejegyzett élettársakra,*
- c) az özvegyre vonatkozó szabályokat az elhunyt bejegyzett élettárs túlélő bejegyzett élettársára,*
- d) az elvált személyre vonatkozó szabályokat arra a személyre, akinek bejegyzett élettársi kapcsolatát megszüntették,*
- e) a hajadonra, nőtlenre vonatkozó szabályokat arra a személyre, aki még nem volt házas, és bejegyzett élettársi kapcsolatot még nem létesített, és*
- f) a házaspárra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársakra.*

A bejegyzett élettársakra a házastársak által történő közös gyermekké fogadásra vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak. A bejegyzett élettársi kapcsolat apasági vélelmet nem keletkeztet.

A házastársak névviselésére vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatóak a bejegyzett élettársakra. Bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése esetén a bejegyzett élettárs volt férje nevét a házasságra utaló toldással nem viselheti tovább, és ez a joga akkor sem éled fel, ha a bejegyzett élettársi kapcsolata megszűnt. Ha a leendő bejegyzett élettárs a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését megelőzően házassági névként volt férje nevét vagy családi nevét viseli a házasságra utaló toldással, és házassági nevét nem módosítja másik házassági névviselési formára, a születési családi nevének viselésére jogosult.

Az emberi reprodukcióra irányuló, külön törvény szerinti eljárásoknak a házastársakra vonatkozó rendelkezései a bejegyzett élettársakra nem alkalmazhatóak.

Ezen jogintézmény tehát a házassághoz hasonló, hiszen, ha törvény eltérően nem rendelkezik, a házasságra, házastársra, és özvegyre, elvált személyre vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell a bejegyzett élettársi kapcsolatra, a bejegyzett élettársra is. Azonban nem alkalmazható a bejegyzett élettársakra

²² *Lerner Attila Gábor*, A bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetése iránti közjegyzői nemperes eljárás szabályai. *Közjegyzők Közlönye*. 2019/5-6. 63. o.

a közös gyermekké fogadásra vonatkozó szabályok, a névviselésre vonatkozó rendelkezések, az emberi reprodukcióra irányuló külön törvény szerinti eljárások rendelkezései, továbbá az apasági vélelem szabályai.²³

Ha a Békvt. a házasság vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat fennállásához, illetve a házasság vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnéséhez nem állapít meg eltérő jogkövetkezményt, továbbá ha a jogosultság vagy a kötelezettség az özvegyet és az özvegy bejegyzett élettársat megkülönböztetés nélkül megilleti vagy terheli, a családi állapotra vonatkozó nyilatkozat csak olyan formában követhető meg, hogy a „házas” és „bejegyzett élettárs”, az „özvegy” és az „özvegy bejegyzett élettárs”, illetve az „elvált” és az „elvált bejegyzett élettárs” megjelölés együtt szerepeljen.

A családi állapotra vonatkozó adatot tartalmazó nyilvántartásban – az anyakönyvi nyilvántartások rendszere, valamint a személyi adat- és lakcímnnyilvántartás kivételével – a családi állapotot úgy kell feltüntetni, hogy a „házas” és a „bejegyzett élettárs”, az „özvegy” és az „özvegy bejegyzett élettárs”, illetve az „elvált” és az „elvált bejegyzett élettárs” megjelölés együtt szerepeljen.

3.3. A bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnése

Békvt. 4. §-a szerint, a bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnik

- a) az egyik bejegyzett élettárs halálával,
- b) bírósági felbontással vagy
- c) közjegyző általi megszüntetéssel.

A bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnésére a házasság megszűnésére vonatkozó rendelkezéseket alkalmazni kell.

A bejegyzett élettársi kapcsolatot a felek közös megegyezése alapján a közjegyző nemperes eljárásban szünteti meg.

3.3.1. A bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetése

A bejegyzett élettársi kapcsolatban élő felek, az élettársi kapcsolatuk megromlása esetén, konszenzussal a közös vagyon megosztása tekintetében is, kérhetik a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetését az illetékes közjegyzőtől. Az eljárás lefolytatására – a felek választása szerint – az a közjegyző illetékes, akinek az illetékességi területén a kérelmezők utolsó közös lakóhelye volt, vagy akinek az illetékességi területén a felek valamelyikének lakóhelye van. Amennyiben a kérelem előterjesztésekor a feleknek nincs belföldi lakóhelye, abban az esetben az eljárást a bejegyzett élettársi kapcsolatot az anyakönyvbe bejegyző anyakönyv-

²³ *Torma Adrienne*, Az örökbefogadás mint családjogi jogintézmény, valamint az azonos neműek családjogi helyzete. JURA. 2020/3. 143. o.

vezető illetékességi területe szerint illetékes közjegyző folytatja le. A közjegyző általi megszüntetés egyenértékű a bíróság előtti bontással. Az eljárás díjköteles.

A bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésére irányuló közjegyzői nemperes eljárás az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvényben²⁴ (a továbbiakban: Kjnptv.) megfogalmazott általános szabályoktól eltérően nem bármelyik fél kérelmére, hanem kizárólag a felek ugyanazon okiratba foglalt közös kérelme alapján indulhat meg.

A bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetését a Kjnptv. szám szerint öt konjunktív feltétel megvalósulásához, ezen belül is három pozitív feltétel fennállásához, és két negatív feltétel – vagyis kizáró ok – hiányához köti. A közjegyzői nemperes eljárás pozitív feltételei közé tartozik az előzőekben említett a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésére vonatkozó közös kérelem, továbbá az egyik bejegyzett élettársnak sem lehet olyan gyermeke, akinek tartására a bejegyzett élettársak közösen lennének kötelezettek. A harmadik pozitív feltétel, hogy a bejegyzett élettársak – ez irányú igénye szerint – az őket egymással szemben terhelő, jogszabályon alapuló tartás, valamint a közös lakás használata kérdésében közjegyzői okiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalt megegyezése is rendelkezésre áll.

A közjegyzői nemperes eljárás negatív feltételei, vagyis a kizáró okai, ha a bejegyzett élettársak bármelyike cselekvőképtelen, vagy korlátozottan cselekvőképes és a bejegyzett élettársi kapcsolat érvénytelenné nyilvánításának vagy nemlétezése megállapításának lenne helye.

A közjegyző a felek bejegyzett élettársi tartás, a közös lakás használata valamint az élettársi közös vagyon megosztása kérdésében létrejött egyezségét, amennyiben az jogszabályba nem ütközik, végzéssel hagyja jóvá. Az egyezséget jóváhagyó végzés a bíróság által jóváhagyott egyezséggel azonos hatályú. A bejegyzett élettársi közös vagyon megosztására vonatkozó egyezség a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésének nem feltétele, ugyanakkor a felek ezen egyezségét a közjegyző jóváhagyhatja.

A Kjnptv. módosítása²⁵ folytán az élettársi közös vagyon megosztása körében a közjegyző hatásköre bővítésre került, ugyanis a korábbi szabályozástól eltérően a közjegyző már a bejegyzett élettársak között a bejegyzett élettársi vagyonszösség részét képező ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetése körében létrejött egyezség tekintetében is határozhat a jóváhagyásról.

Abban az esetben pedig, ha a közjegyző a felek személyes meghallgatása során a bejegyzett élettársi kapcsolatuk megszüntetésére irányuló kérelmük befolyásmentességéről meggyőződött, valamint a felek nyilatkozataiból megállapíthatóan egyik bejegyzett élettársnak sincs olyan tartásra szoruló kiskorú gyermeke,

24 Az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény 36/B. § (3) bekezdése.

25 A módosítás 2019-től hatályos.

akinek tartására a bejegyzett élettársak közösen lennének kötelezettek, a felek cselekvőképessége kizárt vagy korlátozott volta, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolat érvénytelensége, vagy nemlétezése tekintetében adat nem merült fel a bejegyzett élettársi kapcsolatot végzéssel megszünteti. A közjegyző a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetése tárgyában hozott határozata a bíróság bontóperben hozott ítéletével azonos hatályú.²⁶

A MOKK statisztikai adatait alapul véve, egyértelműen megállapítható, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetése egy nem túl gyakori közjegyzői eljárás. A közjegyzői nemperes eljárás bevezetését követő első teljes évben, 2010-ben összesen 23 bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésére irányuló eljárás indult, ezt követően is évente körülbelül 23 ügyet²⁷ tartanak nyilván. A nemperes eljárások időtartama az esetek 99%-ában nem haladta meg a három hónapot. Ez azt jelenti, hogy viszonylag gyors eljárásról beszélhetünk.²⁸

3.3.2. A bejegyzett élettársi kapcsolat bírósági felbontása

Amennyiben a bejegyzett élettársi kapcsolatban élő felek között nincs konszenzus abban a tekintetben, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatukat közösen kívánják megszüntetni, vagy a közös lakáshasználat és esetleges tartás kérdésében sem tudnak megegyezni, továbbá van olyan gyermekük, akinek tartására a bejegyzett élettársak közösen lennének kötelezettek, ebben az esetben írásbeli beadvánnyal (keresetlevéllel) kérhető a bejegyzett élettársi kapcsolat bírósági felbontása²⁹ az illetékes bíróságtól.

Amennyiben a felek nem tudnak megállapodni a vagyoni jogi kérdésekben, akkor a bontóper mellett egy külön bírósági eljárás indítható. A keresetlevelet annál a bíróságnál kell benyújtani, amelyik településen (Budapesten kerületben) az utolsó közös lakóhelyük volt, vagy ahol a (volt) pár lakóhelye van. Az eljárás illetékköteles.

4. Az azonos nemű párok családjogi jogosítványai az EU-ban ma

Az azonos nemű párokat megillető családjogi jogosítványok terén igen nagy eltérések figyelhetők meg Európa szerte. Ezen párkapcsolati formára hosszú évszázadokig kriminalizált jelenségként tekintettek, mint ahogy magára a homoszexuális

26 Lásd bővebben: *Lerner*, 22. lj. alatt hivatkozott mű, 60-91. o.

27 A 2010-2018-ig terjedő időszakot vizsgálva.

28 Lásd *Lerner*, 22. lj. alatt hivatkozott mű, 85. o.

29 Levélben megkerestem az Országos Bírósági Hivatalt, hogy a Békvt. 2010-es hatálybalépésétől a mai napig hány olyan döntés született, ami a bejegyzett élettársi kapcsolatok bírósági felbontására vonatkozott. Az OBH tájékoztatása szerint „a kérdéses adatokkal nem rendelkeznek.”

nemi identitásra is. Mindezt jól szemlélteti, hogy a WHO csupán 1990-ban vette le a homoszexualitást a betegségek listájáról.

A vízvázlat 1989-re tehető, amikor is az azonos nemű párok kapcsolatának állami elismeréseként Dániában bevezették a bejegyzett élettársi kapcsolatot. Ezt követően Norvégiában, majd Svédországban is elfogadták a vonatkozó jogszabályt és azóta is nő azon országok száma, ahol egyre több családjogi jogosítványt biztosítanak az azonos nemű párok számára is.

Az azonos nemű párok párkapcsolati formáinak jogi elismerése jogrendszerenként változó, különösen a nyugat-európai országokban megengedett az azonos nemű személyek közötti házasságkötés és a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése. A bejegyzett élettársi kapcsolati formára jellemző alakisági és fogalmi elemek sokszor hasonlóak a házasságéhoz. Léteznek azonban olyan jogosultságok - mint például a közös örökbefogadás -, amelyek nem nyitottak az azonos nemű partnerek számára. A harmadik – nem ritkán jogilag is elismert - párkapcsolati forma a de facto élettársi kapcsolat.

Jelenleg 16 uniós ország biztosítja az azonos nemű párok házasságkötésének lehetőségét és 17 tagállamában érhető el a bejegyzett élettársi kapcsolat lehetősége, – amelynek megjelölésére egyes tagállamok a „polgári kapcsolat” („*union civile*”), más tagállamok a „bejegyzett partnerségi” vagy „bejegyzett élettársi kapcsolat” („*partenariat enregistré*”) fogalmat használják – az azonos nemű partnerek számára. Ezek az országok a következőek: Ausztria, Ciprus, Csehország, Észtország, Finnország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Írország, Lettország, Luxemburg, Magyarország, Málta, Németország, Olaszország, Portugália és Szlovénia. Egyes tagországokban a házasság intézménye mellett, máshol pedig alternatívaként helyette. Az országok gyakorlata változó abban a tekintetben is, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatot a házasság alternatívájaként kizárólag az azonos nemű pároknak biztosítják, vagy akár a heteroszexuális párok is élhetnek e lehetőséggel.

A családjog területén az azonos nemű párok számára ma az Európai Unió tagállamai közül a legszélesebb jogosítványokat Ausztria, Észtország, Belgium, Görögország, Franciaország, Málta, Svédország, Spanyolország, Portugália, Hollandia, Luxemburg, Dánia, Finnország, Németország és Szlovénia biztosítja.

Mindössze öt tagállam maradt, amely az azonos nemű párok számára hivatalosan semmilyen kapcsolati formát nem ismer el: Bulgária, Lengyelország, Litvánia, Románia és Szlovákia.

4.1. Tagállami összehasonlítás: az azonos nemű párok családügyi helyzete ma

EU tagországok	Bejegyzett élettársi kapcsolat	Házasság	Közös örökbefogadás	Örökbefogadás a 2. szülő által	Egyik sem
Ausztria	x	x	x	x	-
Belgium	-	x	x	x	-
Bulgária	-	-	-	-	x
Ciprus	x	-	-	-	-
Csehország	x	-	-	-	-
Dánia	-	x	x	x	-
Észtország	x	x	x	x	-
Finnország	x	x	x	x	-
Franciaország	-	x	x	x	-
Görögország	x	x	x	x	-
Hollandia	x	x	x	x	-
Horvátország	x	-	-	-	-
Írország	x	x	x	-	-
Lengyelország	-	-	-	-	x
Lettország	x	-	-	-	-
Litvánia	-	-	-	-	x
Luxemburg	x	x	x	x	-
Magyarország	x	-	-	-	-
Málta	x	x	x	x	-
Németország	x	x	x	x	-
Olaszország	x	-	-	-	-
Portugália	x	x	x	x	-
Románia	-	-	-	-	x
Spanyolország	-	x	x	x	-
Svédország	-	x	x	x	-
Szlovákia	-	-	-	-	x
Szlovénia	x	x	x	x	-
EU tagország összesen	17	16	16	15	5

1. táblázat: Az azonos nemű párokat megillető családjogok az EU tagállamaiban ma (2024 szeptember)³⁰

30 Az adatok forrása: <https://rainbowmap.ilga-europe.org/> és <https://rainbowmap.ilga-europe.org/categories/family/> (megtekintve: 2024.08.24.) A táblázat kiegészítésre került a vonatkozó legfrissebb döntésekkel.

5. Összegzés

Összességében elmondható, hogy a házasság mind a mai napig őrzi vezető szerepét és tradicionális jellege ellenére a jelenkori elvárásokhoz is igazodni törekszik, ugyanakkor a házasság alternatívájaként jelentkező párkapcsolati formáknak is egyre nagyobb szerepük van. Ez okot szolgáltat a jogalkotók számára, hogy e kapcsolati formáknak is megfelelő joghatásokat biztosítsanak.

Jelen tanulmányban ismertetésre került, hogy az EU tagállamaiban jelenleg milyen családjogi jogosítványokkal rendelkeznek az azonos nemű párok. Jelenleg a házasságot egy férfi és egy nő kizárólagos kapcsolatának tekinti a magyar, a lengyel, a lett, a litván, a román, a fehérorosz, a moldovai, a szerb, a montenegrói és az ukrán alkotmány is.

Meglátásom szerint a tagállami különbségek jogbizonytalansághoz, diszkriminációhoz és mozgási akadályokhoz vezetnek. Az azonos nemű párok egyes tagállamokban teljes jogú családtként élhetnek, míg másokban jogfosztottá válnak – még uniós polgárként is. Ez sérti az egyenlő bánásmód és a jogegyenlőség elvét, csökkenti az EU-szintű jogbiztonságot, és aláássa a belső piac működését.

A jelenlegi hazai szabályozás nincs tekintettel az európai tendenciákra, valamint figyelmen kívül hagyta azokat a társadalmi változásokat is, amelyek az elmúlt évtizedekben lezajlottak. A magyar jogalkotó bár jelentős lépést tett az azonos nemű párok teljes jogi elismerése felé a Békvt. elfogadásával, azonban az azonos nemű párok házasságának bevezetése és a szivárványcsaládok családtként való elismerése még várat magára.

A jelenlegi magyar szabályozás pozitív változását jelentené, ha például a közjegyzői szerepvállalás bővülne az azonos nemű párokkal kapcsolatban. Ilyen újítás lehetne, ha a közjegyzőknek nemcsak a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetése tartozna a hatáskörébe, hanem a bejegyzett élettársi kapcsolat fennállásának és joghatásainak folyamatos igazolása is, például vagyoni nyilatkozatok, lakáshasználati megállapodások egyszerűsített jóváhagyásával. Lehetőség nyílhatna mediált, közjegyző által hitelesített egyezségkötésekre vitás kérdésekben – mint vagyongegosztás, lakáshasználat – mielőtt bírósági útra kerülne az ügy. Ugyanis gyakori probléma lehet, hogy a közös lakás megosztására nincs előzetes megállapodása a feleknek, ami miatt a közjegyzői megszüntetési eljárás ellehetetlenül, és bírósági útra terelődik.

A bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésével kapcsolatban a bírósággal párhuzamos közjegyzői hatáskörre figyelemmel indokolt lenne konkrét adatokat figyelembe véve összehasonlítást végezni Magyarországon az elmúlt tizenégy évben a bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetésére

irányuló nempere és a bejegyzett élettársi kapcsolat bírósági felbontása iránt indult peres eljárások ügyforgalmi adatai tükrében.³¹

Ami az örökbefogadás kérdéskörét illeti, hazánkban az azonos nemű párok közösen nem fogadhatnak örökbe gyermeket, illetve nem lehetséges számukra a második szülő általi örökbefogadás és reprodukciós eljárásban való részvétel sem. Így csak egyedülállóként, azaz egyedüli szülőként fogadhatnak örökbe gyermeket. Ez természetesen nem zárja ki azt, hogy élettársi kapcsolatban éljenek, azonban csak egyikük lehet a gyermek törvényes képviselője és csak ő gyakorolhatja a szülői felügyeleti jogokat. Ellenben világszerte egyre több család jogi jogosítvánnyal rendelkezik az azonos nemű párok. Ma már többségben vannak azon Európai Unió tagországok, ahol biztosított az azonos nemű párok számára a házasságkötéshez való jog és ezáltal a közös örökbefogadás joga is.³²

Hazánk tekintetében az Ipsos felmérése³³ szerint a magyar válaszadók 47 százaléka támogatja kifejezetten a melegházasságot, és bár ez az arány nem éri el a társadalom felét, a magyarok javuló tendenciát mutatnak a kérdésben, hiszen ez a szám 2021-ben még 46 százalék volt. Ez a társadalmi változás előrevetítheti azt is, hogy pár éven belül már többségben lesznek azon válaszadók, akik támogatják az azonos nemű párok házasságkötését.

Úgy gondolom, hogy a jogalkotó az Alaptörvény kilencedik módosításával, – amelyet a tizenötödik módosítás is megerősített – gránitba véste, hogy egyhamar ne lehessen e jogintézményt hazánk tekintetében bevezetni. Azonban a meglévő szabályozás módosításával csökkenhetne a jelenleg diszkriminatívnak mondható helyzet, ha például a bejegyzett élettársak a házastársakhoz hasonló jogokkal rendelkeznenek a névvitelés terén is. Továbbá jogszabály-módosítással indokolt lenne a második szülő általi örökbefogadás lehetőségének elismerése a bejegyzett élettársak számára. Főként, a gyermekek mindenképp felett álló jogainak védelme és a szülői jogállás mind két szülő általi elismerése érdekében.

31 Lásd *Lerner*, 22. l. alatt hivatkozott mű, 85-86. o.

32 Meglátásom szerint, a folyamat fő mozgatórugója a transznacionális és európai szervezetek, mint az ILGA-Europe, az IGLYO vagy az LMBTI aktivizmus irányvonalának meghatározó szereplői érdekérvényesítési tevékenysége.

33 <https://www.ipsos.com/en/pride-month-2023-9-of-adults-identify-as-lgbt> (letöltve: 2025.01.24. napján)